

129

Բ Ա Յ Լ Շ Ե Վ Ի Կ Յ Ա Ն
Յ Ե Ր Ր Ո Ր Դ
Գ Ա Ր Ն Ա Ն Ա Ց Ա Ն

ԱԳՐՈՆՈՄ Ն. ՂԱԶԱՐՅԱՆ

ԱԳՐՈՁԵՌՆԱՐԿՈՒՄՆԵՐԸ
ԲԱՅԼՇԵՎԻԿՅԱՆ ՅԵՐՐՈՐԴ
Գ Ա Ր Ն Ա Ն Ա Ց Ա Ն Ի Ն

ՊԵՏԿԱՏ 1932 ՅԵՐԵՎԱՆ

10 APR 2018

- 122

ԱԳՐՈՆՈՄ Ն. ՂԱԶԱՐՅԱՆ

ԱԳՐՈՋԵՌՆԱՐԿՈՒՄՆԵՐԸ
ԲԱՅԼՇԵՎԻԿՅԱՆ ՅԵՐՐՈՐԴ
Գ Ա Ր Ն Ա Ն Ա Ց Ա Ն Ի Ն

ՊԵՏԱԿԱՆ

1982

ՅԵՐԵՎԱՆ

113

ԲԵՐՔԻ ՎՈՐԱԿԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԻ ԲԱՐՁՐԱՑՈՒՄԸ
ՅԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Խորհրդային Միության ինդուստրացիան և գյուղատնտեսություն մեքենացիության բաղադրի վրա գյուղատնտեսության սոցիալիստական վերակառուցումն աննախընթաց թափով աճում և ամրապնդվում է: Միության չքավոր և միջակ գյուղացիության 60 տոկոսն արդեն մտել է կոլտնտեսությունները: Աճում ու ամրապնդվում են կոլտնտեսությունները: Գյուղատնտեսության վերակառուցման առաջավոր ջոկատները՝ մեքենատրակտորային կայանները դեռ անցյալ տարի իրենց պողպատյա ջոկատներով հերկել և ցանել են 20 միլիոն հեկտար: Մեզ մոտ այս տարի մեքենատրակտորային կայաններն ընդգրկելու յեն վոչ միայն բամբակագործական բոլոր շրջանները, այլև Լենինականը, Ստեփանավանն ու Ախտան:

Կոլեկտիվ տնտեսությունները, հիմնականում կիրառելով գործավարձը, ձեռք են բերել մի շարք քանակական և վորակական հաջողություններ:

Գյուղի սոցիալիստական վերակառուցման հետ մեկտեղ ցանքերի տարածությունը հսկայական չափերով աճել է ի հաշիվ չողտագործված խոպան հողերի և միջնակների: Անցյալ տարվա 1288 հազար հեկտար դարձնանացանի դիմաց, մենք այս տարի ունենք 330 հազար հեկտար: Միաժամանակ մեծ չափով աճում են տեխնիկական կուլտուրաների և կերաբույսերի մշակույթները:

Սակայն սոցիալիստական գյուղատնտեսության վերակառուցման ընթացքում մենք նրա մի ողակում աննեթելի կերպով չափազանց հետ ենք մնում: այդ՝ բերքի բարձրաց-

ման ու նրա վորակի տապալանն է, վորն այնքան խոչընչանակություն ունի մեր տնտեսության համար:

Դեռ 1928 թ. դեկտեմբերի 15-ին Միության Կենտրոնական կոմիտեի բարձրագույն վերաբերյալ հրատարակել էր հատուկ դեկրետ, վորի համաձայն ամբողջ Խորհրդային Միության մեջ հնգամյակի ընթացքում բերքը պետք է բարձրացվեր 35 տոկոսով:

Յեթե մենք նայելու լինենք, թե այդ ուղղությամբ անցած տարիներին ինչ աշխատանքներ ենք կատարել, կտեսնենք, վոր այդ աշխատանքը չափազանց անբավարար է:

Սոց. գյուղատնտեսությունը բերքատուլության բարձրացման ասպարիզում չափազանց շատ անելիքներ ունի վերադաս որգանների վորոշումներն իրագործելու ուղղությամբ:

Բայց Լենինյան այս յերրորդ դարձանացանին մենք վրձուական բեկում պետք է առաջ բերենք մեր աշխատանքների մեջ 100 տոկոսով կիրառելով այն բոլոր ագրոտեխնիկաները, վորոնք պլանով նախատեսված են բերքի բարձրացման համար: Ներկայումս գյուղատնտեսության վորակական ցուցանիշների բարձրացման խնդիրը հանդիսանում է մեր հիմնական խնդիրների առանցքը: Ամենից առաջ մեր աշխատանքներն այս դարձանացանին պետք է ծավալել այնպես, վոր ապահովվի կոլեկտիվ տնտեսությունների կազմակերպչական և քաղաքական ամրապնդումն՝ ամենամանրապաշար կազմակերպելով դասակարգային թշնամու՝ կուլակի, նրա իր դեղորդ՝ դաշնակի և կուլակի ադենտուրա՝ աջ և «ձախ» ու պորտուենիտների դեմ:

Խորհրդատնտեսություններում և կոլտնտեսություններում ագրոտեխնիկայի նորագույն մեթոդները կիրառելով և մասսայականացնելով, լրիվ կերպով ապահովենք դարձանացանի վորակական ցուցանիշների կատարումը:

1-444799

Այս տարի ցանքերի վորոշ տոկոսի աճման առաջադրանքին դուզընթաց, կուսակցութիւնն ու կառավարութիւնն ուժեղ թափով շեշտը դնում են բերքի քանակական և վորակական ցուցանիշերի բարձրացման վրա:

Մեր խորհտնտեսութիւններն ու կոլտնտեսութիւններն իրենց աշխատանքները պետք և այնպես վերակառուցեն, վոր բերքի բարձրացումը հանդիսանա նրանց աշխատանքների առանցքը: Ահա թե ինչ և ասում ընկ. Յակովլեւը «պայքար բերքի համար» խորհտնտեսութիւն մեջ արտասանած իր ճառում.— «կոլտնտեսութիւններն ու խորհտնտեսութիւնները տակաւին չեն սովորել կովել յերաշտի, աշնանային անձրևների, չոր քամիների դեմ և այլն: Նշանակում և պետական խոշոր անտեսութիւն և կոլտնտեսութիւն ստեղծելու պրոբլեմը յուժեղուց հետո, մենք բայլչեիկորեն պետք և ձեռնարկենք լուծելու նաև բարձր բերք ստանալու խնդիրը՝ խորհտընտեսութիւններում ազրոնոմական գիտութիւն թուր նվաճումները կիրառելու հիման վրա»:

Ճիշտ և ժամանակին կատարված մի շարք ազրոնոմարկումները կրկնապատկում են բերքը:

1931 թվին վորոշ շրջաններ թերադնահատելով ազրոնոմարկումների խոշոր նշանակութիւնը, լրիվ և ժամանակին չկարողացան կատարել այն, վորի հետևանքով թե հացահատիկների և թե տեխնիկական կուլտուրաների բերքի պլանները թերակատարվեցին:

Բերքի քանակի և վորակի բարձրացումը պետք և հանդիսանա կոլտնտեսական, չքովոր և միջակ դյուղացիութիւնն ու շաղրութիւնն առանցքը: Ամբողջ ուժերով լրիվ ու ժամանակին կատարելով մի շարք ազրոնոմարկումներ, 100 տոկոսով ապահովենք բերքի թե քանակի և թե վորակի բարձրացումը:

Այս դարնանացանին դյուղատնտեսական կուլտուրաների բերքատվութիւնն վորակական ցուցանիշները բարձրացնելու

համար, բոլոր խորհտնտեսութիւնները և չքովոր ու միջակ մենտնտեսները լրիվ կերպով պիտի գործադրեն ստորև առաջադրած բոլոր ազրոնոմարկումները, վորոնք ի մի տեսած խոշոր չափերով բարձրացնում են բեցքատվութիւնը:

ՀՈՂԻ ՄՇԱԿՈՒՄԸ

Բույսը նորմալ աճելու և լավ բերք տարու համար կարիք ունի լույսի, տաքութիւն, ողի, ջրի և սննդանյութերի: Այս բոլորը լույսին տարու համար, մենք հողն այնպես պիտի մշակենք և բույսի համար այնպիսի պայմաններ ստեղծենք, վոր նա հնարավորութիւն ունենա ստանալու իր աճեցողութիւնն համար անհրաժեշտ բաւարար քանակութիւնը սննդանյութեր:

Այդ պայմաններից ամենազլխաւորը՝ հողը մշակելն և: Մենք հողն այնպես պիտի մշակենք, վոր բույսը կարողանա նրանից սննդանյութեր և ջուր վերցնել և ողի անհրաժեշտ պայմաններ ունենալ: Հատկապես ջրի հարցը մեր պայմաններում շատ մեծ նշանակութիւն ունի, մանավանդ դաշտային շրջաններում վորտեղ ստանց ջրելու բույսը կանոնավոր դարդանալ չի կարող: Հայաստանի շատ վայրերում ջուր չկա, հողերն անջրգի յեն, իսկ մնացած շրջաններում ել ջուրն այնքան քիչ և, վոր բույսի պահանջները վորոշ չափով բաւարարելու համար այն պիտի ոգտագործել խնայողաբար:

Գարնանացանի համար հողը պետք և ամառը գութանով խոր հերկել և թողնել՝ դարնանը ցանելու համար: Այդպես պիտի անել մանավանդ տեխնիկական և շարքահերկ բույսերի համար: Յեթե ամառը հնարավոր չե հերկել, ապա դարնան հերկը պիտի աշնանն անել: Փորձերը ցույց են տվել, վոր ամառը կամ աշնան շուտ կատարած հերկի և դարնան հերկած ու ցանած ցանքերի բերքի միջև հսկայական տարբերութիւնն կա: Գարնանացանի համար ամառը կամ աշնան կատարած վարր հեկտարին 3—4 ցենտներ ավելի բերք և տալիս:

Անկասկած և, վոր հերկը պիտի կատարել գութանով,

18—20 սանտիմետր խորութեամբ: Արորն արդեն սալքել ե իր դարը: Նա դուրս ե շարափել մեր շատ չըջաննրից: Հատ ու-
կենա մնացել ե միայն միջանի գյուղերում, այն ել դարնա-
նացանին անպայման պիտի գործածութեանից հանել:

1. Ամառը ե աշնան վաղ կատարած հերկն այն առաջե-
լութեանն ունի, վոր հողը լավ հողմահարվում ե, ախինքն՝
արևի, անձրևի ե ողի ազդեցութեան տակ հողի մասնիկները
քայքայվում են ե հողը հարստացնում են բույսի համար ան-
հրաժեշտ սննդանյութերով:

2. Վարելիս, յերբ հողը շուռ ե դալիս, մուրախոտերի սեր-
մերի մի մասն ընկնում ե հողի ներքին խոր շերտերը, փոռում
ե, մի մասն ել թեև ծլում ե, բայց դարնանը ցանելու համար
հողը թեթև վարելիս կամ փոցխելիս նրանք վոչնչանում են:
Այս ես շատ մեծ նշանակութեան ունի, վորովհետև մուրախո-
տերը դաշտերում ապրում են մեր կուլտուրական բույսերի
հաշվին, նրանց սննդի մի մասը ե ջրի մեծ մասը դրանք են
ոգտագործում:

Ուսումնասիրութեանները պարզել են, վոր մուրախոտերը
մի հեկտարից գոլորշիացնում են մոտ 15 հազ. դույլ ջուր:
Մուրախոտերը հողային բոլոր պայմաններին շուտ հարմար
վելու ե լավ աճելու հատկութեանն ունեն: Այնպես, վոր մու-
րախոտերը խառն լինելով մեր ցանած բույսերի հետ, խլում
են նրանց սնունդն ու ջուրը, բույսերին զրկում են կանոնա-
վոր սնվելու, աճելու ե լավ բերք տալու հնարավորութեան-
նից: Ուրեմն, վոչնչացնելով մուրախոտերը, մենք նպաստա-
վոր պայմաններ ենք ստեղծում ցանած բույսերի համար ա-
վելի լավ դարգանալու ե լավ բերք տալու:

3. Վաղ աշնան կատարած վարն այն առաջելութեանն
ունի, վոր նա մեծ քանակութեամբ խոնավութեան ե կու-
տակում ե ապագայում ցանվելիք բույսի համար ջրի պաշար
պատրաստում: Այս հանգամանքը շատ մեծ նշանակութեան
ունի մասնավանդ մեր անջրդի ե սակավաջուր դաշտային շր-
ջանների համար

Նախ՝ վարած հողը կլանում ե աշնան անձրևներից
առաջացած ջուրը, յերկրորդ՝ յերբ ձյունը նստում ե վարած
հողերի վրա, նրա հալելուց առաջացած ջուրը նույնպես մեծ
մասով անցնում ե վարած հողի ներքին շերտերը, ամբարվում
ե այնտեղ ե, վերջապես, դարնանային ջրերը նույնպես
ծծվում են վարած հողի մեջ ե իրուր չեն կորչում: Այսպիսով
աշնան հերկը մեծ քանակութեամբ ջուր ե ամբարում:

4. Աշնանը հերկելիս, մասնավանդ, յերբ հերկը շուտ ե
կատարվում, բերքը հավաքելուց անմիջապես հետո, քանի
դեռ ծղոտի մնացորդները չեն փոխել ու այրվել, հողը շուտ ե
տրվում, բույսի մնացորդները մնում են հողի տակ ե այն-
տեղ դանդաղորեն փոռում: Այսպիսով, դարնանացանի կուլ-
տուրանների համար փնդի պաշար ե պատրաստվում: Իսկ յիթե
բույսերի մնացորդներն արևի ազդեցութեան տակ են քայ-
քայվում ու փոռում, նրանց սննդանյութերի մեծ մասը հողի
մեջ չեն մտնում, իրուր կորչում են ե ապագա բույսի համար
անպետքանում:

Եթե ամառը, բերքահավաքից անմիջապես հետո, հնա-
րավորութեան չկա կանոնավոր խորը վար անել, ապա պետք
ե թեթև, չորս-խոփանի գութանով 6—7 սանտիմետր խորու-
թեամբ խողանավար անել ե թողնել՝ աշնանը նորից խորը վա-
րելու համար: Փորձերը ցույց են տվել, վոր այսպես կա-
տարված աշնան վարից 4—6 ցենտներ ավելի բերք ե ստաց-
վում:

5. Աշնանավարի դեպքում շատ վնասատուների ձվերը ե
հարսնուկները, հողի յերեսն ընկնելով, վոչնչանում են: Բա-
ցի դրանից, ձմեռը հողը փխրուն ե դառնում, ցուրտը թա-
փանցում ե հողի ներքին շերտերը, վորի հետևանքով շատ
վնասատուներ վոչնչանում են:

Աշնան հերկած արտը թողնում են այդպես, դարնանը
փոցխում են, հողը հավասարեցնում, ապա ցանում: Իսկ յի-
թե հողը քիչ թուլացած ե, նորից թեթև բաղամախոփ դու-
ր

Քանններով (3—4 կամ 8 խոփանի) վարում են, նորից փոց-
խում, հողը հավասարեցնում ու ապա սերմում:

Այս տարի մեր շրջանները թերակատարել են աչնանավա-
րի պլանը: 330 հաղար հեկտար դարնանացանի դիմաց ու-
նենք 278—36 հեկտար աչնանավար: Մնացածը պետք է դար-
նանը վարել: Իսկ դարնանավարը շուտ սկսելու համար պիտի
պատրաստ լինել: Այն շրջաններում, վորտեղ հնարավոր է,
պետք է փետրվարից սկսել այդ աշխատանքները. որինակ՝
Ալլահվերդի, Ղափան և այլն:

Գարնան վարը պիտի շտապել վաղ կատարելու, վորպես-
զի պանքը շուշանա, վորովհետև դարնանը վորքան շուտ ցա-
նենք, այնքան բարձր բերք կստանանք:

Մեր հողերի դղալի մասն այնպիսի դուրբյան մեջ են,
վոր աչնան կամ վաղ դարնան կատարած վաղ նրանց համար
վճռահան նշանակութուն ունի:

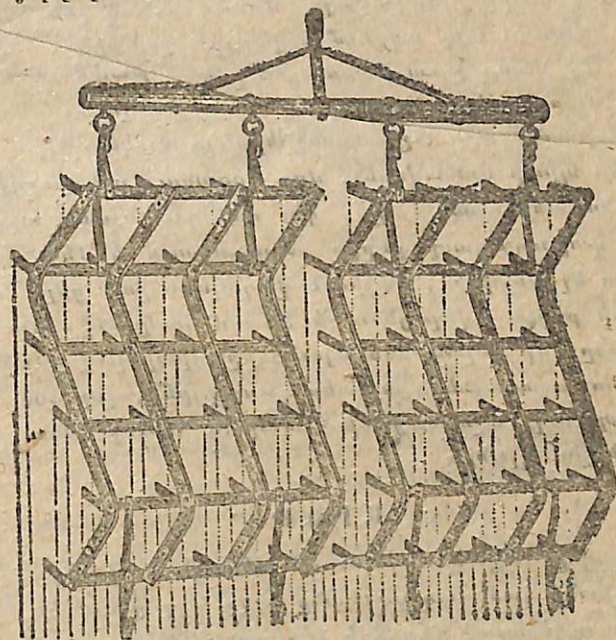
Գարնան վարը նույնպես պիտի կատարել դուրբաններով՝
18—20 սանտիմետր խորությամբ: Այս դարնանացանին ա-
րորը դործածությունից վերջնականապես դուրս պիտի հա-
նել, վոր մի շրջան և վոր մի դուրբյան արորով հերկ չպիտի
անի: Արորը խորը չի վարում, հողը շուտ չի տալիս, իսկ այդ
վարի ամենազլխավոր պայմանն է: Նա միայն հողը յերեսից
չանդռում ու խաղմդում է:

Վարը պիտի լինի լավորակ, նորմալ, 18—20 սանտիմետր
խորությամբ և պիտի լավ շուտ տալ: Վարի մեջ խամեր չպի-
տի թողնել: Մանավանդ արակտորով վարելիս, պետք է ա-
մեն կերպ ուշք դարձնել, վոր արակտորի պտույտների մա-
մանակ, հողի ծայրերում մեծ խամեր չմնան և լավ շուտ
արված լինի:

Վարի վորակը կախված է գուրնանը կաննավարելուց և
խափերը ժամանակին ու կանոնավոր սրելուց: Թերևս այդ
չսա փոքր հարց է թվում, բայց լավորակ վարի ամենամեծ
գրավականք սրած խոփերն են: Պիտի աշխատել, վոր հերկի

ակոսները լինեն խոր և լայն: Նեղ ու ժապավենած կատա-
րած վարի հողը լավ շուտ չի արվում:

Ցանելուց առաջ հողը պիտի փոցխել և լավ հավասարեց-
նել, վորպեսզի բոլոր սերմերի ծելու և դարձանալու համար
հավասար պայմաններ ստեղծվեն: Պիտի փոցխել զիզգալ
կոչված յերկաթե փոցխով:

Նկար №1 — Զիզգալ փոցխ

Վերջինս հողը լավ փափացնում է և հավաքում մուս-
խտերի մնացորդները: Ծառ խոնավ հողերը չպետք է փոց-
խել անմիջապես, այլ քիչ՝ չորանալուց հետո, հակառակ
դեպքում հողը կամրանա, վորի հետևանքով բույսի նոր-
մալ աճեցողությունը կըժվարանա: Ծառ չոր հողերը
նույնպես չպիտի փոցխել: Չոր տեղերը պետք է փոցխել
անձրևից անմիջապես հետո:

Փոցիքը պիտի կատարել իր ժամանակին, զոր արդյունք ստացվի: Փոցխի ատամները միշտ պետք է մաքրել չափերից, կոշտերից և այլ մոլակոտերից, վորպեսզի դրանք չխանդարեն նրա նորմալ աշխատանքը:

Լավ չփոցխելու դեպքում դաշտի յերեսը, մի անդ խոնավութուն շատ լինելով, մի ուրիշ տեղ թիչ, և սերմերն ընկնելով տարբեր միջավայր՝ միաժամանակ չեն ծլում և հասունանում: Այդ ազդում է բերքի քանակի: Եւ վորակի վրա: Մի մասը շուտ հասունանալով, թափվում է, իսկ մյուս մասը՝ դեռ չհասունացած է հավաքվում:

Գարնանացանի աշխատանքները կազմակերպելիս նրանց այնպես պիտի դասավորել, վոր մոռացութեան չտրվի նաև աշնանացանի համար վաղ ցեղ անելը: Ինչպես աշնանավարը գարնանացանի բերքը բարձրացնում է մեծ չափով, այնպես էլ ապրիլին, մայիսին վաղ կատարած ցեղն աշնանացանի բերքն ավելացնում է 30—50 տոկոսով: Այս հանգամանքը մեր կոլտնտեսութունները պիտի լավ ըմբռնեն և իրենց աշխատանքներն այնպես դասավորեն, վոր 100 տոկոսով ապահովի աշնանացանի համար 81 հազար հեկտար վաղ ցեղ անելու պլանը:

Ա Ր Ա Թ

Արաթը հողը վտուգելու մի տեսակն է: Նախքան ցանքը, աշնանը կամ վաղ գարնանը հողը հագեցնում են ջրով: Նկատի ունենալով մեր ջրի պակասութունը, արաթը խոշոր նշանակութուն ունի մեր շրջանների, մանավանդ մեր դաշտավայրի համար, վորտեղ մշակում են տեխնիկական կուլտուրաներ, գլխավորապես՝ բամբակ, վորը մեծ քանակութեամբ ջուր է պահանջում: Նախ՝ արաթ արած արտը ցեղաջուր չի պահանջում, բացի դրանից, մեկից յերկու անգամ պակաս է ջրվում, քան արաթ չարած դաշտը:

Միքանի տարի յե, վոր մեր բամբակացան շրջաններում արաթը կիրառվում է, և նրա տված ոգուտը, թե

բանվորական ձեռքեր կրճատելու և թե բերքի բարձրացման տեսակետից, ամենքին հայտնի յե: Մեր կոլտնտեսութունները չքաղվորմիջակ մենատնտեսները պիտի վաղ գարնանից ձեռնարկեն արաթի աշխատանքներին:

Գաշտային շրջաններում այն հողերը, վորոնք մեծ քանակութեամբ ջուր են պահանջում և միևնույն ժամանակ շատ ջուր են գործեցանում ու շուտ էլ չորանում են և վորոնք աշնանից վարվել են, ապա արաթ չեն արվել, նման հողերում վաղ գարնանը պիտի արաթ անեն: Արաթի աշխատանքը չպետք է ուշացնել, վորովհետև շուտ ցանք անելը կախված է դրանից: Արաթից հետո 10—15 որ պիտի սպասել, վոր հողի թեչը դա, և ապա ցանել: Չիշտ վորոշել արաթ արած հողերի թեչը գալու ժամանակը: Քեչը գալուց շուտ կամ ուշ արած ցանքը պակասեցնում է բերքի քանակը:

Այս մոմենտը ցանքի ժամանակ պիտի ճիշտ վորոշել, հակառակ դեպքում արդյունք չի ստացվի:

Արաթը պիտի անել այսպես. վարած և չփոցխած դաշտի ակոսներով դանդաղ հոսանքով ջուր են կապում: Ակոսները նախորդ պիտի մի փոքր խորացնել, առուններ պատրաստել, տեղ-տեղ կապեր ու կոճակներ դնել:

Ջուրը պիտի բաց թողնել բարակ հոսանքով, պիտի հսկել նրա ընթացքին, վոր մի տեղ չլճանա և մի ուրիշ տեղից արագ հոսի, իդուր կորչի: Պիտի հնարավորութուն տալ, վորը հողը շատ ջուր ծծի: Արաթի հաջողութունը դրանից է կախված:

Հողը վորքան դանդաղ և շատ ջուր ծծի, այնքան լավ մենք մեր նպատակին հասած կլինենք: Հողը ջրով հագեցնելուց հետո, ջուրն իսկույն պիտի փոխել, հակառակ դեպքում մենք նախ՝ ջրի ավելորդ կորուստ կունենանք և յերկրորդ՝ ջուրը կարող է լճանալ, իսկ չորանալուց հետո, հողը կկեղևակալի, վորը դարձյալ մեծ վնաս է: Կեղևակալած հողում գործը յայտնաբերելու և կատարվում: Ջրի այն պահ

չարը, վոր մենք ցանկանում ենք հողի մեջ կուտակել ապագա բույսի համար, իդուր կորչում է, նորից չորացնելով հողը: Բացի դրանից, կեղևակալած հողում ուղափոխություն չի կատարվում, վորը նույնպես վնաս է: Ողի պակասություն պատճառով հողի քայքայման պրոցեսները չեն կատարվի մեզ ցանկալի ուղղությամբ:

Ճահճացած, խոնավ և շատ թեթեւ օտար հողերում արաթ չալիտի անել: Արաթը ատարել, ինչպես ասինք, ակոսներով և ջուր բաց թողնել ակոսների մեջ նրա յերկու յերրորդ մասով, այնպես, վոր հողի յերեսը շուտ թրջվի և չկեղևակալի, վորովհետ, յեթե ակոսներով լիքը ջուր կապվի՝ լճացում առաջ կգա: Արաթի ջրի հոսանքը պիտի լինի թույլ և դանդաղ:

Արաթի մյուս առափելությունն այն է, վոր հողի փոքրությամբ նպաստում ենք բույսի մատաղ ծիլերի արագ և ժամանակին բուսնելուն: Սակայն, մի բան չալիտի մտանալ, վոր արաթ արած հողում ցանք անելու համար պետք է լինել պտորաստ, նախապես դասավորել մեքենաները, քաշող ուժն ու մի որ առաջ թրջված սերմացուն, վորպեսզի հողի հասունացման (քեչի) ճիշտ ժամկետին ցանել: Թրջված սերմացուն արաթ արած հողում համեմատաբար պիտի խորը ցանել (4—6 սանտիմետր), այնպես, վոր սերմն ընկնի խոնավ հողի մեջ, վորովհետեւ քեչի ժամանակ հողի յերեսը 4—6 սանտիմետր չորանում է, իսկ սերմը չոր հողում ծիլել չի կարող: Դրա համար ել, ինչպես վերևում ասացինք՝ այս դեպքում թրջած սերմացուն խորը պիտի գցել:

ՍԵՐՄԱՋՏՈՒՄ ՅԵՎ ՏԵՍԱԿԱՎՈՐՈՒՄ

Բերքի բարձրացման համար շատ մեծ նշանակություն ունի սերմի դրամն ու տեսակավորումը: Ներկայումս յուրաքանչյուր կոլտնտեսական կամ չքավոր և միջակ մենասնտես, շատ լավ են հասկացել, սերմերի գրամն և տեսակավորման նշանակությունը բերքի բարձրացման գործում:

«Ինչ ցանես, այն էլ կհնձես», — ասում և ժողովրդական ասածը: Մաքուր, առողջ, լիքը սերմից կստացվի լավ և շատ բերք, ջարդված, նիհար, վտիտ սերմից կստացվեն քիչ բերք և նվազ հատիկներ:

Փորձերը ցույց են տվել, վոր սերմի գրամը բերքը բարձրացնում է 1—15 ու կես անգամ: Միջին թիվով առնվազն 10—15 տոկոս աճ է ստացվում: Յեթե մեկ հեկտարից չորսված սերմի դեպքում սպասվում է 8 ցենտներ դարնան ցորեն, ապա սերմը գտելով, կտանանք մոտ 9,5 ցենտներ: Յեթե կոլտնտեսությունը 100 հեկտար դարնան ցորեն է ցանում, նա դոված սերմ ցանելու դեպքում կտանա 150 ցենտներ ավելի հացահատիկ: Ամբողջ Հայաստանում այս դարնանացանին մենք ցանելու յենք 132·515 հեկտար ցորեն: Դրանց սերմը մենք 100 տոկոսով գտելով, կտանանք մոտ 20 հազար տոնն ավելի հացահատիկ: Այս կարևոր հանդամանքի վրա մեծ ուշադրություն պիտի դարձնել, և վոր մի հատիկ սերմ առանց դուելու չալիտի ցանել:

Ժողովուրդի և Հողօրդիմատի վորոշմամբ 1931 թ. բերքը պիտի դավեր և տեսակավորվեր կալում՝ կալելու ժամանակ և մաքուր սերմացուն առանձնացվեր: Մեր կոլտնտեսություններից միքանիսն ու մենատնտեսներից շատերը թերացան այդ կարևոր աշխատանքը ժամանակին կատարելու մեջ: 1932 թ. դարնանացանի համար պահանջվող սերմացվի շատ փոքր տոկոսն է դոված: Պետք է շտուպել հենց այժմյանից սկսել սերմագրումը, վոր դարնանացանին պատրաստ լինենք:

Սերմադրաման և տեսակավորման մեքենաներ՝ տրիկներ մենք Հայաստանում բավական թիվով ունենք, այնպես, վոր այդ տեսակետից սերմագրման աշխատանքն ապահովված է: Տրիկներն այնպես պիտի աշխատեցնել, հարկ չեղած դեպքում 2—3 հերթով, վորպեսզի հնարավոր լինի 100 տոկոսով գտել ամբողջ սերմացուն:

Չտած, լավորակ սերմից, անկասկած, մենք բարձր

բերք կատանանք: Այս կարևոր աշխատանքի համար վոչ մի ջանք չպիտի խնայել: Մեր կոլտնտեսություններն այդ աշխատանքի նախաձեռնողները պիտի լինեն: Նրանք շահագրգռված պիտի լինեն 100 տոկոսով գտած սերմ ցանելու:

Սերմը գտելով, մենք, բացի առողջ, լավորակ հատիկներ ունենալուց, այն մաքրում ենք նաև վայրի բույսերի՝ մոլախոտերի սերմերից: Իսկ ամենքին հայտնի յե, վոր դրանք մեր դաշտերի համար մեծ չարիք են հանդիսանում: Դրանք խլում են կուլտուրական քույրերի տարածությունը, սնունդը և, միևնույն ժամանակ, զանազան հիվանդությունների բուժն ու տարածողը հանդիսանում:

Յեթե գյուղում մի, կամ մի քանի տնտեսության սերմացուն չդալի մոլախոտերի սերմերից, ապա այդպիսի անմաքուր սերմ ցանելով, մոլախոտերը կվարակեն նաև հարեյան արտերը, դրանց միջոցով կտարածվեն նաև առաջացած հիվանդությունները: Մոլախոտերի դեմ կռվելու հիմնական միջոցներից մեկը սերմադրումն է: Դրա համար ել մեր կոլտնտեսությունները գյուղի հացահատիկների դաման և ակտահանման գործի շեփությունն իրենց վրա պիտի վերցնեն և այդ աշխատանքն այնպես կազմակերպեն, վոր անդամ մի բուռ սերմացու առանց դալելու չմնա:

Սերմացուն նախ քան տրիերով դալը, պիտի մաքրել ջարհան մեքենայով: Վերջինս մաքրում է հողը, հարդը, մեծ քարերը և ջարդված հատիկները: Հետո պիտի անցկացնել սերմազտիչով, վորը տեսակավորում է հացահատիկը՝ բաժանելով մանր ու խոշոր տեսակների, առանձնացնում է նաև սերմացվի մեջ յեղած գյուլուլի հատիկները:

Տրիերներից ամենալավը համարվում է դերմանականը (Գեյդ), վորը մենք ստանում եյինք Գերմանիայից, բայց այժմ նույն տիպի տրիերներ պատրաստվում են մեզ մոտ՝ վարոնեթում: Վարոնեթի տրիերների հիմնական սկզբունքն այն է, վոր զլանի շրջապատված է մաղերով, իսկ այդ մաղերի անցքերը հետզհետե փոքրանում են: Վերևում կա 4

անցք, վորոնք գյուլուլները չեն անցկացնում, իսկ հացահատիկներից մեծերը, զատվելով և տեսակավորվելով, թափվում են համապատասխան անցքերից մեծ հատիկից փոքրը: Աշխատանքի ընթացքում պետք է լավ հսկել, զլանի կանոնավոր պտտվելու վրա և մաղերի կանոնավորությանը, վոր սերմադրումը կանոնավոր և լրիվ լինի:

Պետք է ցանել ամենամեծ և ծանր հատիկները, վորոնք բարձրացնում են բերքի թե քանակը և թե վորակը: Ուրեմն՝ սերմը գտելով, մենք կռվում ենք մոլախոտերի դեմ՝ նրանց սերմը դաշտում չցանելով:

Ցանում ենք առողջ, մեծ, ծանր և լիքը հատիկներ, վորոնք հարուստ են սննդանյութերով, տալիս են առողջ ծիլեր և բարձրացնում են բերքը: Բացի սերմերը գտելուց և տեսակավորելուց, պետք է փորձել նաև նրանց ծլունակությունը: Մեր գյուղերում սերմացուն այնքան էլ խնամքով ու թյունը: Մեր գյուղերում սերմացուն այնքան էլ խնամքով ու լավ չեն պահում: Յերբեմն լցնում են խոնավ հորերը, վորտեղ սերմացուն կորցնում է իր ծլունակությունը: Բացի դրանից, կան սերմեր, վորոնք իրենց ծլունակությունը պահում են 1—2 տարի, կան և այնպիսիները, վորոնք պահում են 2—3 տարի, 5—6 տարի, նույնիսկ՝ 10 տարի:

Սերմացուն խոնավության, ցրտի, տաքության և այլ պատճառներից կորցնում է իր ծլունակությունը: Վորպեսզի համոզվենք, թե սերմացուն պիտանի յե և քանի տոկոսով, պիտի փորձել նրա ծլունակությունը: Այս փորձը շատ սով, պիտի փորձել նրա ծլունակությունը: Այս փորձը շատ հասարակ ձևով կարող է կատարել ամեն մի կոլտնտեսական, ամեն մի չքավոր և միջակ մենաստես:

Սերմացվի հատիկներից վերցնում են 100 հատ, շարում թաց ջրի մեջ և պահում տաք տեղ: Հետևում են, թե քանի որից հետո, քանի՛սը ծլեցին, և այդպես պարզում նրա ծլունակությունը:

Լավ է համարվում այն սերմացուն, վորի 100 հատիկից 95—97 հատը ծլում է, միջակ՝ այն սերմացուն, վորից 85—95 հատն է ծլում: Դրանից պակասը վատ ծլունակություն ու-

նեցողն ե: Պետք է աշխատել ցանել բարձր ծլունակություն
ունեցող սերմեր:

ԱԽՏԱՀԱՆՈՒՄ

Բերքի քանակին ու վարակին շատ մեծ վնաս են պատ-
ճառում վնասատուներն ու հիվանդությունները: Դրանց
հասցրած վնասն ամբողջ ԽՍՀՄ-ում մեկ միլիարդ ուսուրուց
ավել է: Գյուղացիական ազգաբնակչությունը՝ կոլտնտեսա-
կաններն ու մենատնտեսները գործածում են ամբողջ բերքի
միայն 28 տոկոսը, իսկ 30 տոկոսը փչացնում են վնասատու-
ներն ու հիվանդությունները: Բերքի այս մեծ տոկոսը փեր-
կելու համար, նրանց դեմ պիտի ուժեղ պայքար մղել:

Մեր նախալիճնային և լեռնային շրջաններում, մանա-
վանդ խոնավ տարիներին հացահատիկներին մեծ վնաս են
տալիս մրիկն ու ժանդը: Նախքան ցանելը հարկավոր է
դրանց դեմ պայքարել:

Մրիկը սնկային հիվանդություն է, վոր հացահատիկնե-
րի սերմի հետ ցանվում է դաշտում: Նա լինում է յերկու
տեսակ՝ քարացած և փոշխացած: Մրիկի սերմերը՝ սպորներ-
ը փոշու հատիկների նման նստում են հացահատիկների
սերմերի վրա, և դրանց կարելի չէ տեսնել միայն խոշորա-
ցույցով: Մրիկը, սերմի հետ միասին ընկնելով նպաստավոր
պայմանների մեջ՝ ծլում է, բույսի ցողունի վրայով բարձ-
րանում է հասկի մեջ, այնտեղ զարդանում է և բռնում ամ-
բողջ հատիկի տեղը:

Մրիկով հիվանդ հասկերը դաշտում յերևում են հեռվից:
Նրանք քիչ ցած են ընկնում առողջ հասկերից, ուղիղ են
կանգնած, հասկերը կարճ են, լայնացած, ուռած, մուգ
կապավուն կամ սեփագույն: Այդպիսի հասկերն ամբողջու-
մին բռնված են մրիկի փոշե պարկերով, վորոնց մի մասը
բացվում է հենց դաշտում և վարակում առողջ հատիկին,
մի մասն էլ բացվում է կալում՝ կալսելիս: Հիվանդ հասկե-
րը սեղմվում են, փոշեպարկերը պատռվում են և փոշին նրա-
տում է հացահատիկների վրա ու վարակում նրանց:

Ահա այս փոշու հատիկներն են սունկի սպորները, վո-
րոնք նորից սերմացու հատիկի հետ ընկնելով դաշտը, ծլում
են և ելի տարածվում: Այսպես ամեն տարի նրանք շատա-
նում են:

Մրիկի հետևանքով ընկնում է բերքատվությունը: Մրի-
կով հիվանդ հատիկի հացը սե է լինում և վատ համ է ունե-
նում: Նրա դարձանը տավարն ախորժակով չի ուտում,
յերբեմն էլ նրան վնասում է:

Մրիկի դեմ կռվելու շատ լավ միջոց կա. այդ ախտա-
հանումն է: Սերմացուն ախտահանելով, վոչնչացնում են նրա
վրա յեղած մրիկի սերմը՝ սպորները:

Ախտահանման յերկու ձև կա՝ չոր և թաց:

Ախտահանման ամենատարածված և գործածական ձևը՝
հատիկները ֆորմալինի կամ սոլնձարջասպի լուծույթի մեջ
լվանալն է: Այս թե հեշտ է, թե աժան, մատչելի ամեն մի
կոլտնտեսության և չքավոր ու միջակ մենատնտեսի:

Ֆորմալինով ախտահանելիս պետք է վերցնել 300 մաս
ջուր, խառնել 1 մաս 40 տոկոսանոց ֆորմալին, այսինքն՝
300 բաժակ ջրին պիտի խառնել 1 բաժակ ֆորմալինի լու-
ծույթ: Պետք է լավ չափել, զգուշ լինել և ֆորմալինը շատ
չվերցնել, հակառակ դեպքում սերմացուն կարող է այրվել:
Իսկ յեթե քիչ ֆորմալին վերցվի, ասրս այնպիսի լուծույթ
չի ստացվի, վորը մեռցնի մրիկի սպորները: Լուծույթը պե-
տի պատրաստել փայտ ամանի մեջ:

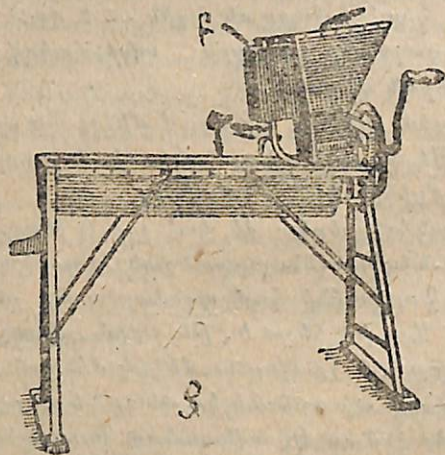
Սերմացուն պետք է փռել բրեզնտի կամ կապերտի վրա,
ցնցուղով այս լուծույթը ցանել սերմացվի վրա և թիակով
լավ խառնել, այնպես, վոր սերմացվի բոլոր հատիկները լավ
թրջվեն, հետո ծորակել կապերտով և սուպրակներով: Վեր-
ջիններս ստալսաց պետք է թրջված լինեն այդ լուծույթով:
2 ժամ այսպես թրջված հետո, պետք է սովերում բարակ
չերտով փռել և քայքայել սպորանոթապես դաշտ տանել,
ցանելու:

Բացի

1-444799

ըը և խորասուզել Փորմալինով պատրաստված լուծույթի մեջ, պահել 2-3 րոպե, հանել, փռել բրեզենտի վրա, նորից ծածկել, թողնել 2 ժամ, հետո ստվերում չորացնել և ապա ցանել: Արևի տակ չորացնելիս Փորմալինը կցնդի և օդասփած ուղուտը չի ստացվի:

Նկ. 2. Թաց ախտահանման մեքենա—Ա. սերմի արկղ. Բ. լուծույթի անոթ. Գ. լուծույթը սերմին խառնող ծորակ:

Կան և թաց ախտահանման մեքենաներ (տես նկար 2), վորոնք թե հատիկի և թե լուծույթի համար իրենց վրա ունեն առանձին ամաններ: Նախորոք պատրաստված լուծույթը և հատիկը լցնում են համապատասխան ամանների մեջ: Լուծույթը հատիկին խառնվում է առանձին ծորակով, համապատասխան չափով բաց են անում այդ ծորակը և մեքենան պտտեցնում: Սերմացուն թրջվում է և թափվում բրեզենտի վրա: Այդ դեպքում նորից պլտի ծածկել, 2 ժամ պահել, ապա սերմը չորացնել և ցանել: 10 ցենտներ սերմացու ախտահանելու համար բախական է 0,5 կիլո Փորմալին:

Պղնձարջասպով էլ կարելի յե ախտահանել, ինչպես չոր, նույնպես և թաց ձևով: Վերջին դեպքում նույնպես լուծույթ են պատրաստում՝ 40 լիտր ջրին խառնելով 400 գրամ պղնձ-

արջասպ: Այս լուծույթին էլ պլտի պատրաստել փայտե ամանի մեջ: Սերմացուն տոպրակով խորասուզում են այդ լուծույթի մեջ, պահում 5 րոպե, հետո հանում, փռում ստվերում, չորացնում և ապա ցանում:

ՉՈՐ ԱՆՏԱՀԱՆՈՒՄ

Բացի թաց ախտահանումից, կա և չոր ախտահանում, վորը վերջերս ավելի ու ավելի յե կիրառվում, վորովհետև չոր ախտահանած սերմացուն կարելի յե յերկար ժամանակ անվնաս պահել: Սերմացուն կարելի յե ցանքից շատ առաջ ախտահանել, վորը մեծ նշանականություն ունի դարնանացանի համար, մանավանդ՝ բանվորական ուժի տեսակետից:

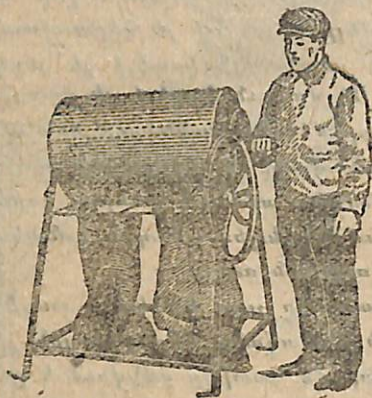
Չոր ախտահանման ժամանակ փռելու, չորացնելու կարիք չկա: Այս դեպքում նույնպես ահագին քանակությամբ տրնտեսվում է բանվորական ուժ:

Չոր ախտահանումը շատ եֆեկտ է տալիս և մեծ նշանակություն ունի մանավանդ մեր չորային շրջանների համար, վորտեղ յերբեմն հատիկը ցանվում է չոր տեղում (որինակ՝ անցյալ աշնանացանին): Ճորմալինով թաց ախտահանածի ծիլերը նոսր են լինում և նվազ, իսկ չոր ձևով ախտահանածը լավ է ծլում և առողջ ու կենսունակ ծիլեր է տալիս: Պղնձարջասպի փոշին, փոքր քանակությամբ և հեղուկ հետե խոնավություն ստանալով, կամաց-կամաց լուծվում է և մեռցնում մրիկի սպորները՝ նրանց իսպառ վոչնչացնելով:

Չոր ախտահանումը կատարում են կամ ձեռքով, կամ մեքենայի միջոցով: Վերջինս իր առանցքի շուրջը պտտվող ձողարածե փակ անոթ է, վորի մեջ ամրացված են թևեր: Փոշին ու սերմացուն սրանք իրար են խառնում (տես նկար № 3):

Չոր ախտահանման համար պղնձարջասպը (կապույտ քարը) լավ մանրում են: Կարելի յե նաև երկանքով աղալ: Ստացվում է կիսափոշի, վորը կրակի վրա լավ բովում են: Նրա մեջ յեղած ջուրը գոլորշիանում է, գույնը սպիտակում

և և դառնում է բարակ սպիտակ փոշի: Ահա այդ փոշով և, վոր ախտահանում են սերմացուն: 100 կիլո սերմացվի համար վերցնում են 250-300 գրամ պղնձարջասպի փոշի, ցորենի հետ լցնում են տոպրակի կամ արկղի մեջ և 5-10 րոպե լավ խառնում են: Այդ դեպքում փոշին նստում է հատիկների վրա և ախտահանումն արդեն պատրաստ է:

Նկ. 3.—Չոր ախտահանման մեքենա

Մեքենայով ախտահանելու դեպքում՝ դարձյալ 100 կիլո սերմացվին վերցնում են 250-300 գրամ պղնձարջասպի փոշի, սերմացուն ու փոշին լցնում են մեքենայի մեջ (ներառելով մասը), մեքենան պտտեցնում են, վորից փոշին խառնվում է հատիկներին ու նստում է նրանց վրա:

Այս ձևով կարելի չէ ախտահանել նաև փարիզյան կանաչով: Այս դեպքում 100 կիլո սերմացվին վերցնում են 50 գրամ փարիզյան կանաչ և վարվում այնպես, ինչպես պղնձարջասպի դեպքում:

Ի՞նչ է կատարվում, վոր սերմացուն ազատվում է վարակումից:

Ինչպես ասացինք, մրիկի փոշին մեծ քանակությամբ դանվում է սերմերի վրա: Թույնի փոշին նույնպես նստում է

սերմերի վրա: Յանեյիս, յերը սերմն ընկնում է խոնավ պայմանների մեջ, թույնի փոշին լուծվում է, հեղուկ դառնում և այս թունավոր հեղուկն է, վոր սպանում է սնկի սպորաներին:

Չոր ախտահանման յեղանակը շատ խոնավ վայրերում չի կարելի գործածել:

Փոքր քանակությամբ թույնի փոշին, մեծ քանակությամբ ջրի մեջ լուծվելով, չի վոչնչացնում մրիկը, սպորները չեն մեռնում: Փորձերը ցույց են տվել, վոր խոնավ վայրերում այս յեղանակով ախտահանված սերմերը նորից հիվանդացել են 20-50 տոկոսով: Հետևապես, ախտահանումից մեծ հետևանքներ ստանալու համար պիտի նկատի ունենալ տեղական պայմանները և ըստ այնմ, այս կամ այն յեղանակով կատարել ախտահանումը: Միաժամանակ չոր ախտահանման դեպքում անձրև ժամանակ չպետք է ցանել:

Չոր ախտահանման ժամանակ պետք է զգուշ լինել, զերթը և բերանը ծածկել թաց թաշկինակով, կամ դիմակ հագնել: Բանվորները պիտի շուտ-շուտ ձեռքերը լվանան: Գարնանացանի ընթացքում պլանով նախատեսված սերմերի ախտահանումը 100 տոկոսով ապահովելու համար այժմյանից բոլոր չրջաններում պիտի նախապատրաստական աշխատանքներ կատարել, համապատասխան քանակությամբ դեղորայք, գործիքներ, մեքենաներ, տակառներ, և այլ պարագաներ ունենալու համար: Պետք է ունենալ նաև համապատասխան կազրեր, վորն ամենադիլավորն է, յեթև նկատի ունենանք անցյալի փորձը: Այս աշխատանքի վրա պիտի մեծ ուշադրություն դարձնել և ամեն մի դյուրում ախտահանման գործին լավ տիրապետող գոնև մեկ աշխատող ունենալ: Վնասատուների դեմ կռվող ընկերությունն (ՈՒՎ) այս կարևոր հանդամանքի վրա մեծ ուշադրություն պիտի դարձնի: Նա պետք է զլրավորի ամբողջ ախտահանման աշխատանքները, վորոնք բերքի վորակի բարձրացման ազդակներից մեկն են: ՈՒՎ-ն պետք է միջոցներ ձեռք առնի արագ կերպով ամբողջությամբ մեքենացնելու ախտահանման աշխատանքները:

Սերմերի դաման ու տեսակավորման մասին խոսելիս մենք վորոշ չափով շոշափեցինք մոլախոտերի հարցը: Ինչպես տեսանք՝ դրանք մեծ չարիք են կուլտուրական բույսերի համար, նրանց ամենավտանգավոր թշնամիներն են, վորովհետև դաշտում խլում են նրանց տեղը, հողից վերցնում են սննդաբար նյութերը, խոնավութունը, ջերմութունն ու արևը, վորոնք այնքան անհրաժեշտ են բույսերի համար, զրկվում են նրանց լույսից մեծ չափով ոգտվելու հնարավորությունից: Մոլախոտերն, ավելի արագ աճեցողութուն ունենալով, ավելի մեծ քանակութամբ ջուր են գոլորչեցնում, հետևապես և ավելի մեծ քանակութամբ սնունդ վերցնում, վորով զրկում են կուլտուրական բույսերին հողում յեղած ջուրն ու սնունդը լրիվ ոգտազործելուց: Այս բոլորը մեծ չափով աղբում են բերքի վրա: Բացի դրանից, մոլախոտերը հանդիսանում են այն բույսը, վորտեղ մեծ չափերով զարգանում, բազմանում ու տարածվում են բույսի վնասատուներն ու հիվանդութունները և մեծ վնաս են հասցնում կուլտուրական բույսերին, զրկելով մեղ բարձր և վորակավոր բերքից:

Վոչնչացնելով մոլախոտերը, մենք վոչնչացրած կլինենք և վնասատուների բույսը:

Ահա, թե ինչու մենք պիտի ուժեղ պայքար մղենք մոլախոտերի դեմ: Այս պայքարը պիտի մղվի միահամուռ, բոլորի կողմից: Մեր կոլանտեսութուններն ու խորհանտեսութունները, չքավոր-միջակ մենատնտեսները պետք և լավ մտածեն այս բանի մասին և կաղմակերպված ուժերով ուժեղ պայքար մղեն գյուղատնտեսության այս վտանգավոր թշնամու՝ մոլախոտերի դեմ, դրանով ապահովելով բերքը, բարձրացնելով նրա թե քանակը և թե վորակը:

Ինչպես ասացին՝ պետք է միահամուռ ուժերով պայքար մղել մոլախոտերի դեմ: Այդ պայքարը պիտի կաղմի պարտադիր ազրոմինիմումի կարևորագույն ողակը: Գաշտերից պի-

տի վերացնել բոլոր միջնակները, վորոնք մոլախոտերի ու վնասատուների ամենամեծ բույսն են հանդիսանում: Միջնակների վերացման համար ուժեղ պայքար պիտի մղեն մեր կոլանտեսութունները: Կան շրջաններ, ինչպես Լենինականը, Նոր-Բայազետը և այլն, վորտեղ միջանի գյուղերի կոլտնտեսութունները դեռ իրենց դաշտերի միջնակներն ամբողջովին չեն վոչնչացրել:

Բայլևեիկյան այս յերրորդ դարնանացանին պիտի անուրոք պայքար հայտարարել ու վերացնել բոլոր միջնակները և վարել խոսքան մնացած հողերը: Մենատնտեսները նույնպես պիտի ուժեղ պայքար մղեն միջնակները վերացնելու համար, դրանք մաքրեն դասաղան վնասատուների բույս հանդիսացող մոլախոտերից:

Ինչպես ասացինք՝ այս պայքարը պիտի մղվի ընդհանուր, միասնական ու կաղմակերպված կերպով, հակառակ դեպքում նպատակին չի ծառայի: Վորևե տեղ մնացած մոլախոտերը, կամ վնասատուները նորից կտարածվեն ամբողջ դաշտը և թափած աշխատանքն իղուր կանչնի: Բայլևեիկյան յերրորդ դարնանացանի լողունը պիտի լինի՝ անողոք ուժեղ կռիվ միջնակների վերացման և մոլախոտերի վոչնչացման համար: Լավ և ճիշտ հիմունքներով կաղմակերպված մոլախոտերի վոչնչացումը 15-20 տոկոսով կբարձրացնի բերքատվութունը:

ՎԱՂ ԿԱՏԱՐԱԾ ՅԱՆՔԸ ԲԱՐՁՐ ԲԵՐՔԻ ԳՐԱՎԱԿԱՆՆ Ե

Գյուղատնտեսության վորակական ցուցանիչերի բարձրացման համար խոշոր նշանակութուն ունի բոլոր աշխատանքների ժամանակին կատարելը: Ժամանակին կատարված ցանքը, քաղհանը, ժամանակին բերքը հավաքելը 2-3 անգամ բարձր բերք է տալիս:

Անցյալ տարվա ցանքը, մշակումը, բերքահավաքը և ուրիշ շատ աշխատանքներ ժամանակին չկատարելու հետևանքով մենք միջանի կուլտուրաներից պակաս բերք ստացանք:

Անցյալ տարվա փորձը հաջի անելով, մեր աշխատանքներն այնպես պիտի կազմակերպել, վոր գյուղատնտեսական յուրաքանչյուր աշխատանք ժամանակին սկսվի ու ժամանակին ավարտվի: Թե Սորհրդային Միութեան միջանի փորձադաստերում և թե Հայաստանի փորձադաստերում կատարած փորձերը վազուց արդեն ապացուցել են, վոր ուշ կատարած ցանքը զբալիորեն պակաս բերք է տալիս: Որինակ, Միջին Վոլդայի շրջանում կատարված փորձը ցույց է տվել, վոր 7 որ ուշացած ցանքը 28 տոկոսով պակաս բերք է տվել:

Վաղ ցանք կատարելու համար ամենից առաջ պիտի իմանալ, թե այս կամ այն շրջանում ցանքը յե՛րբ պիտի սկսել, և յերբ ավարտել: Նայած կլիմայական պայմաններին, տարբեր շրջաններում տարբեր ժամանակ են սկսում ու ավարտում ցանքի աշխատանքները: Բացի դրանից, նշանակութուն ունի և այն հանդամանք, թե դարունը յերբ է բացվում: Անցյալ տարի ամբողջ Հայաստանում ցանքն ուշ սկսվեց և ուշ վերջացավ:

Ցանքի աշխատանքներն այնպես պիտի կազմակերպել, վոր միջանի որ սեւի, մանավանդ մեր չորային շրջաններում և անջրդի հողերում պետք է շտապել շուտ կատարելու, վորպէսզի բույսը հնարավորութուն ունենա ոգտագործելու հողում յեղած խոնավութունը: Պետք է ամեն կերպ աշխատել, վոր դարնանը հողում յեղած խոնավութունը բույսերի համար իզուր չկորչի:

Մեր անջրդի շրջաններում ցանքը պիտի կատարել 7-10 որում:

Ավելի խոնավ շրջաններում, ինչպիսի՝ Ալլահվերդի, Ղարաքիլիսա և այլն՝ 10-15 որում: Բացի դրանից, պետք նկատի ունենալ և բույսի առանձնահատկութունը վաղ ցանքի վերաբերմամբ: Ավելի շուտ պետք է ցանել ցորենը և դարին: Իրանը այնքան մեծ ջերմատիճան չեն պահանջում, ինչպես տեխնիկական կուլտուրաները՝ բամբակը, ծխախոտը, ճակնդեղը և այլն: Իրանց ցանքը կատարելու համար

բավարար քանակութեամբ սաքութուն է հարկավոր: Յեւնելով դրանից, պիտի այնպես դասավորել, և այնպիսի հաջորդականութեամբ ցանել, վոր բոլոր կուլտուրաների համար ել ժամանակին կատարված ցանքը վաղ ցաւի լինի:

Պետք է նկատել, վոր ժամանակին կատարած ցանքը շուտ ծլելով, հնարավորութուն կտա մշակման աշխատանքները շուտ կատարել, ավելի շուտ կհասունանա և բերքահատկաբար չի ձգձգվի:

Վաղ ցանքը մի առավելութուն էլ ունի, այդ այն է, վոր կուլտուրական բույսը շուտ կծլի, յերբ դեռ չեն ծլել բոլոր մուխտոտերը, և նրանց հետ պայքարելով ավելի դիմացկուն կլինի, չի խեղդվի մուխտոտերից:

Իրաւոյին շրջաններում ցանքը պիտի սկսել ապրիլի առաջին կեսից, իսկ տեխնիկական կուլտուրաների ցանքը՝ ապրիլի յերկրորդ կեսից և վերջացնել մայիսի առաջին կեսին:

Նախալեռնային շրջաններում ցանքը պիտի սկսել ապրիլի կիսից և վերջացնել մայիսի կեսերին:

Լեռնային շրջաններում, վորտեղ դարունն ուշ է բացվում, ցանքն սկսվում է ապրիլի 2-րդ կեսից և վերջանում մայիսի վերջերին:

Ձյունը վերանալուց անմիջապես հետո, յերբ հնարավոր է ցանք անել՝ պետք է առաջին հերթին ցանել դարին, ցորենը, ապա համարը, խոտաբույսերը, իսկ դրանից հետո՝ շարքահերկ բույսերը:

Բամբակը պիտի ցանել ապրիլի 18-ից 20-ը: Սածիլավոր բույսերի սածիլները դաշտ պիտի դուրս բերել ցրտահարութեան վտանգն անցնելուց անմիջապես հետո:

Նկատի ունենալով այս բոլորը, յուրաքանչյուր շրջան, յեղնելով իր ազդոնմաների և տեղացիների փորձերից, իր շրջանների համար պիտի վորոչի դարնանացանն սկսելու և ավարտելու ժամկետները և կուլտուրաների հաջորդականութունը:

Ցանքը ժամանակին սկսելն ու ավարտելը սոց. սեկտորի

համար պարտադիր պիտի լինի : Թերացողներին պետք է պատասխանատուության կանչել : Աչքաթող չպետք է անել բերքի բարձրացման այս կարևոր ազդակը :

ՏԵՍԱԿԱՎՈՐ ՍԵՐՄԵՐ

Բերքի բարձրացման դործում խոշոր դեր են խաղում նաև տեսակավոր սերմերը : Այս տեսակետից աշխանացանն ավելի նպաստավոր պայմաններումն է գտնվում՝ նկատի ունենալով «ուկրայինկայի» և «կոոպերատորկայի» լայն տարածումը մեր նախալեռնային շատ շրջաններում : Դրությունն այդպես չէ գարնանացան ցորենի և գարու վերաբերմամբ :

Մեր տեղական հացահատիկների սերմացուները խառնուրդ են միջանի տասնյակ տեսակների, վորը նույնպես իջեցնում է բերքի քանակն ու վորակը : Որինակ՝ գարնանացան ցորենը խառնուրդ է միջանի տեսակների, ինչպես՝ քիտավոր և անքիտ ցորեններ, սպիտակ և կարմիր հասկավոր, սպիտակահատ ու կարմրահատ և այլն : Ահա, այսպիսի խայտաբղետ խառնուրդ է հանդիսանում մեր սերմացուն, վորի տեսակավորումն ու միատարր դարձնելը շատ մեծ ջանքեր է պահանջում :

Նայած վայրին՝ այս կամ այն տեսակից ավելի շատ է լինում :

Այսպիսի խառնուրդ սերմացվից, պարզ է, վոր լավ բերք ստացվել չի կարող : Խառնուրդ սերմացվի յուրաքանչյուր տեսակը տարբեր վերաբերմունք ունի դեպի յեղանակի այս կամ այն փոփոխությունը և զանազան հիվանդությունները, հետևապես այս տեսակներից տվյալ տարվա կլիմայական ու այլ պայմանների համապատասխան, մեկը կամ մյուսը լավ բերք կտան, իսկ մնացած տեսակները՝ վատ : Խառն սերմերով կատարված ցանքն ամեն տարի քիչ փոփոխվում է և խառնուրդի մեջ գերակշռում է յեղած այս կամ այն տեսակը : Յեթե տարին տվյալ տեսակի համար նպաստավոր է, ապա ուժեղ աճում է այդ տեսակը, լավ թփակավում

է, ունենում է խոշոր հասկեր, մեծ և շատ հատիկներ : Ընդհակառակը՝ վատ, յերաչտ տարում դիմանում են այն հասկերը, վորոնք լավ են տանում յերաչտը : Հետևապես՝ բնական է, վոր տեսակներն ընտրելիս պետք է զտել խառնուրդը և թողնել այն տեսակները, վորոնք լավ են դիմանում տեղական պայմաններում : Խորհրդային Միության զանազան փորձադաշտերում այդ միջոցով են առաջացել գարնանացան շատ տեսակներ : Մեր տեսակավոր ամենալավ սերմերն առաջացել են նույն հասկից :

Տեսակավոր սերմերը պիտի ընտրել ամեն մի շրջանի կլիմայական պայմաններին հարմարվող սերմերից : Որինակ՝ ջրասակավ, չոր շրջանների համար պետք է ընտրել այնպիսի տեսակներ, վորոնք կարողանան դիմանալ չորային պայմաններին և քամիներին, իսկ խոնավ տեղերում դիմանալ զանազան հիվանդություններին, ինչպես՝ ժանդ, պտուկել և այլն : Բացի նրանից, վոր տեսակը պիտի դիմանա աննպաստ պայմաններին, այլև պիտի ունենա բարձր բերքատվություն, խոշոր հասկեր, հատիկի բարձր վորակ, վաղահասություն և այլն :

Ահա այս ուղղությամբ մեր փորձադաշտերը պիտի մեծ աշխատանք ծավալեն՝ տեղերին տեսակավոր սերմեր տալու համար : Հողփողկոմատը և փորձնական հիմնարկները պիտի աշխատեն լուծել գարնանացան տեսակավոր սերմացու ունենալու խնդիրը : Հայաստանի բամբակ. միավորումն այս գարնան, վորքան հնարավոր է, մեծ քանակությամբ տեսակավոր բամբակի սերմացու պետք է տարածի, քանի վոր մի շարք տարիներին փորձով ապացուցել է, վոր որինակ՝ իբր մատերիալ, Կարաչայ Կինդի, Նոփրուակի տեսակները լավ բերք են տալիս մեզ մոտ :

Լենինականի փորձադաշտը շրջանին տեսակավոր սերմացու տալու ուղղությամբ վորոշ քայլեր արել է՝ շրջանի վորոշ գյուղերում և խորհանսեսություններում տարածելով գարնան ցորենի Յեղյում տեսակավոր սերմացուն : Բացի

դրանից, չըջանի վորոչ տեղերում և խորհանտեսութեան մեջ ցանկում են գարու աղնվացեղ Փլարբում տեսակները : Մեր խորհանտեսութեաններն ու կոլանտեսութեաններն այս գարնանից պիտի մեծ աշխտանք կատարեն վորձեր դնելու՝ տեղի պայմաններին հարմարվող տեսակավոր սերմեր ունենալու համար, վորը մեծ չափով կարճրացնի բերքի թե՛ քանակը և թե՛ վորակը :

ՊԱՐԱՐՏԱՑՈՒՄ

Բերքի բարձրացման համար պահանջանալիություն չունի նաև հողը պարարտացնելը :

Բույսերն ամեն տարի անընդհատ հողից վերցնում են նրա մեջ յեղած սննդանյութերը, և տարեց տարի հողն աղքատանում է ու այլևս չի կարողանում բույսի նորմալ աճեցողութեանը բավարարել անհրաժեշտ սննդանյութերով, վորի հետևանքով հետզհետե բերքն սկսում է պակասել, իսկ հողն անբերրի յե դառնում : Ուրեմն պիտի վերականգնել հողի բերքատվութունը :

Ինչպե՞ս է լուծվում մեզ մոտ այս հարցը :

Շատ տեղերում 2-3 տարի շարունակ ցանում են միևնույն հողը, հետո մի տարի հանդիստ թողնում (հարոս թողնում) : Արտը ծածկվում է խոտով, վորը նորից քաղում են : Հաճախ այդ արտերը հանդիսանում են, վորպես արոտատեղ, վորի հետևանքով հողը արորվում է, ավելի պնդանում, ավելի շատ ջուր կորցնում : Նա չի կարողանում խոնավութուն հավաքել և այն ցանկալի կծկային կազմութունն ունենալ, ինչ անհրաժեշտ է բույսերի աճման համար : Շատ տեղերում վարելահողի մոտ կեսը խամ են թողնում՝ «հանդըստանալու» : Սրանից պակասում է նախ ցանվելիք տարածութունը և յերկրորդ՝ ցանկալի հետևանքի չենք հասնում :

Հողի բերքատվութունը վերականգնելու միակ ուղիղ միջոցը պարարտացնելն է և ցանքաշրջանառութունը : Այս միջոցներն են, վոր լուծելու յեն հողերի բերքատվութեան

նրանց մեջ սննդանյութերը կանոնավոր կուտակելու խընդելը :

Պարարտացման միջոցով մենք հողի մեջ մտցնում ենք բույսին անհրաժեշտ սննդանյութեր : Բույսերը, սնվելով այդ նյութերով, աճում են, զարգանում և լավ բերք տալիս :

Բույսերին այնքան անհրաժեշտ հաղարավոր տոնն պարարտանյութերը մեզ մոտ իդուր կորչում են, զրկելով մեզ միջանի միլիոնի հասնող բերքից :

Բերքատվութեան բարձրացման համար պետք է պայքար մղել և վոչ մի ցեղաներ պարարտանյութ չթողնել անողտադործելի : Գյուղատնտեսութեան սոցիալիստական սեկտորը՝ կոլեկտիվ և խորհրդային տնտեսութեանները, ինչպես և չքավոր ու միջակ մենատնտեսները պիտի պայքարեն բարձր բերքատվութեան համար, ոչտադործելով թանկարժեք պարարտանյութերը :

Բույսին անհրաժեշտ լրիվ սննդանյութերով հարուստ պարարտանյութն է գոմաղբը : Գոմաղբով հողը պարարտացնելիս, մենք հողին ամբողջութեամբ վերադարձնում ենք այն բոլոր սննդանյութերը, ինչ առաջին բերքին հողից վերցրել է բույսը : Գոմաղբը պարարտանյութերից ամենալավն է : Նա բացի հողը սննդանյութերով հարստացնելուց, վերականգնում է նրա քայքայված կազմութունը, տալով նրան կրճկային կազմութուն : Նա հողին բնույնական է դարձնում իր մեջ մեծ քանակութեամբ ջուր պահելու :

Գոմաղբով կանոնավոր պարարտացած հողերը միշտ կլրկնակի բերք են տալիս :

Գոմաղբի վրա առհասարակ շատ քիչ ուշադրութեան է դարձվում : Պահում են անխնամ, վորի հետևանքով, նրա միջի թանկարժեք բույսին ամենաանհրաժեշտ սննդանյութը՝ ազոտը հետզհետե ցնդում է : Մեր խորհրդային տնտեսութեաններն ու կոլանտեսութեանները պիտի վրջ տան իրենց

անհանդուրժելի անուշադիր վերաբերու հօնը դեպի գոմաղբը՝ այդ անսիրտարիներն պարարտանյութը:

Գոմաղբի համար գոմերի մոտ պիտի առանձին հորեր չինել և նրա մեջ հավաքել գոմաղբը, պետք է հետևել, վոր այդ հորերի մեջ հավաքվի նաև նրա ջրալի՝ մեզի հետ խառն մասը:

Հորերը պետք է լավ ծածկել: Այնտեղ, վորտեղ հորեր չկան, գոմաղբը պիտի լավ հավաքել ջրալի մասի հետ միասին, լավ ու կանոնավոր կույտ անել ու հողով լավ ծածկել: Ինչպես ասացինք՝ պիտի լավ հետևել, վոր բույսին անհրաժեշտ, թանկարժեք սննդանյութը չցնդի ու չկորչի:

Գոմաղբը խնամքով պիտի դաշտ տեղափոխել, այստեղ կույտեր սարքել և ձմռան վերջերին խնամքով, հավասարապես փոխել դաշտի վրա և ապա վարել:

Գոմաղբով պիտի պարարտացվեն տեխնիկական թանկարժեք կուլտուրաների և բանջարանոցների դաշտերը, վորոնք կրկնակի չափով արդարացնում են իրենց վրա դրված ծախսերը:

Արժեքավոր պարարտանյութեր են նաև խառն աղբն (կոմպոստ) ու մոխիրը, վորոնցով այնքան հարուստ են մեր դյուղերը: Մեր դյուղի փողոցներում դրանցից բլուրներ են կազմվել, վորոնք խանդարում են անցուղարձը, խիստ հակաուսողջապահական դրուժյուն ստեղծում դյուղում: Կան դյուղեր ել, վորոնք հասկացել են խառնաղբի ու մոխրի նշանակութունը: Նրանք սիստեմատիկ կերպով մաքրում են փողոցները և աղբը դաշտ տանում:

Ոսանաղբը պահելու համար ել պիտի առանձին, կանոնավոր տեղեր չինել և հավաքել այնտեղ: Հավաքելիս պիտի շերտ-շերտ լցնել և ջրել, վոր լավ քայքայվի, վոր հողի մեջ ընկնելով, նրա քայքայման սրուցեսները կանոնավոր կատարվեն և խառնաղբը վերածվի այնպիսի նյութերի, վորոնք մատչելի յեն բույսերին:

Հենց այս դարձան սկզբից մեր դյուղերի փողոցները

պիտի մաքրել և դաշտ տեղափոխել խառնաղբն ու մոխիրը: Պիտի ոգտվել ամեն մէ արև որից և պատեհ առիթից՝ այդ աշխատանքները կատարելու համար:

Յեր եժան և փչացող պարարտանյութերից մեկն ել մոխիրն է, վորով դարձյալ բավական հարուստ են մեր դյուղերը: Չնայած մոխիրն իր մեջ չի պարունակում բույսի համար անհրաժեշտ բոլոր սննդանյութերը, բայց նա նույնպես մեծ չափով բարձրացնում է բերքի թե քանակը և թե վորակը:

Ոսանաղբն ու մոխիրը, ինչպես և բոլոր պարարտանյութերը պետք է փոխել դաշտի յերեսին հավասար կերպով և ապա վարել: Հակառակ դեպքում, մի տեղ շատ, մյուս տեղ քիչ ընկնելով, պարարտանյութը բույսերի համար տարբեր միջավայր կստեղծի: Մերմն ընկնելով տարբեր քանակով սննդանյութեր ունեցող տեղերում, միահավասար անցողություն չի ունենա: Մի տեղ լավ կաճի, մի ուրիշ տեղ շուտ կհասունանա, մի այլ տեղ՝ ուշ: այսպիսով, դաշտում խայտաբղետություն կառաջանա, վոր ցանկալի յերևույթ չե բերքի համար: Պետք է բոլոր պարարտանյութերը փոխել հավասար քանակով և հավասար շերտով:

Բացի տեղում յեղած պարարտանյութերը, գոմաղբը և մոխիրը հավաքելուց և դաշտ տանելուց, կուլտուրասությունները պետք է քաղաքից և դործարաններից ևս տանեն այդ տեղ յեղած ամեն մի թափթփուկ, վորը կարող է իբրև պարարտանյութ ծառայել: Այդ տեղերում մեծ քանակությամբ պարարտանյութեր կան, վորոնց մեծ մասն ոգտագործում են մերձքաղաքային տնտեսությունները, իսկ վորոշ մասը մնում է անոգտագործելի:

Գոմաղբը, խառնաղբը կոչվում են որգանական պարարտանյութեր, վորովհետև ստացվում են կենդանական ու բուսական մնացորդներից և թափթփուկներից:

Կան նաև հանքային պարարտանյութեր, վորոնք ոգտարատվում և ստացվում են դործարաններից: Դրանք են՝ սուպերֆոսֆատը, ցիանամիդը, ամոնիոսուլֆատը և այլն,

վորանցով միջանի տարի յե, էնս՝ փորձեր են արվում մեր շրջանների գանազան կետերում, մանուկներ բամբակացան շրջաններում: Այս պարարտանյութերին շատ լավ հանոթ են մեր խորհանտեսութուններն ու կոլանտեսութունները: Իրանը նույնպես մեծ չափով բարձրացնում են բերքի վորակն ու քանակը:

Հանքային պարարտանյութով պարարտացնելիս պետք է պարարտանյութը ցրել հողը վարելուց առաջ, վորից հետո պետք է փոցխել: Իսկ յեթե արաթ է արվելու, հանքային պարարտանյութը տրվում է արաթից առաջ: Պարարտանյութը հավասար քանակությամբ, հավասար շերտով ամբողջ դաշտի վրա պետք է շող տալ, փոցխել, այնպես, վոր լավ խտնովի հողին: Հանքային պարարտանյութից հետո (յեթե դարնանն է կատարվում) ցանքը պիտի կատարել 3-7 սր հետո, նայած, թե ինչով է պարարտացված: Թե ինչ քանակությամբ պետք է պարարտանյութ տալ, այդ վորոշվում է, նայելով հողի կազմությանը և մշակվելիք բույսերին: Յերկար տարիներ ցանված հողերը, վորոնք ուժասպառ են յեղել և կորցրել են իրենց կծկային կառուցվածքը, պետք է լրիվ գոմաղբ ստանան, այն է՝ մի հեկտարին 40 տոնն: Այդ քանակությունը բավական է 3-4 տարի միմյանց հետևից բարձր բերք ստանալու համար: Քիչ ուժասպառ յեղած հողերին ավելի քիչ պարարտանյութ են տալիս:

Հանքային պարարտանյութ պիտի տալ 50-300 կիլո, նայած հողին և բույսի պահանջներին:

ՑԱՆԻԱՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅՈՒՆ

Ինչպես տեսանք՝ ամեն տարի բույսերը հողից վերցնում են սննդանյութեր և քանի գնում հողն այնքան աղքատանում է և պնդերը յե դառնում՝ պակասում է նրա բերքատվությունը: Ամեն մի քույս սննդանյութերի միևնույն պահանջը չունի. տարբեր բույսեր տարբեր քանակով և հողի տարբեր շերտերից տարբեր սննդանյութեր են

վերցնում: Ինչի դրանից բոլոր բույսերը դեպի ջուրը և դեպի հիվանդությունները միատեսակ վերաբերմունք չունեն: Իրանից հետևում է, վոր բույսերն այնպիսի հաջորդականությամբ պիտի ցանել, վոր կարողանանք նրանցից ամենամեծ արդյունք ստանալ: Ինքնավության բարձրացման ազդակներից մեկն է ցանքաշրջանառությունը. ամեն մի շրջան պետք է ունենա իր ցանքաշրջանառությունը, վորը կազմելիս պետք է յեյնել դիրեկտիվ որդանների համապատասխան վորոշումներից:

Համամիութենական Հողփողկոմատան այդ առթիվ ունի հետևյալ վորոշումը. —

1. Ցանքաշրջանառությունը պետք է ապահովի շրջանին տված պլանի կատարումը՝ ինչպես ցանքի պարածությամբ, նույնպես նպաստի կուլտուրաներին և նրանց բերքի բարձրացմանը:

2. Ցանքաշրջանառությունն ամեն դեպքում պետք է համապատասխանի տվյալ շրջանի կամ տնտեսության մասնագիտացման նպատակներին և խնդիրներին: Որինակ՝ Միջին Ասիայում բամբակի բերքատվության բարձրացման, անասնապահական շրջաններում կերաբույսերի բերքի բարձրացման և այլն:

3. Ցանքաշրջանառության հիմնական խնդիրներից մեկը պիտի լինի՝ պայքարել մոլախոտերի և վնասատուների դեմ:

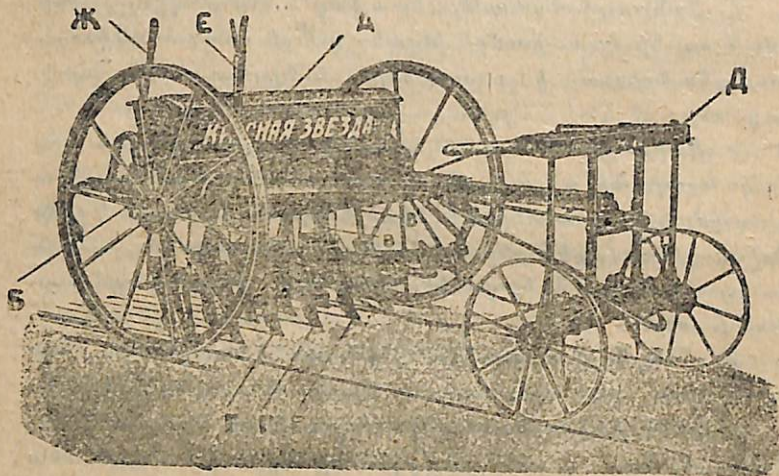
Երջանները, կոլանտեսությունները, խորհանտեսությունները, յեյնելով վերահիշյալից, տեղի ազրոպիտոնալի հետ միասին հողածնի դեկավարությամբ պետք է կազմեն տեղի ցանքաշրջանառության նախադիժը և ներկայացնեն Հողփողկոմատ հաստատելու, վորից հետո անցնեն նրա կիրառմանը:

Հողփողկոմատը պետք է աշխատի շտապ կերպով կազմակերպել ցանքաշրջանառության Հանրապետական բյուրո և շտապի ամեն մի շրջանի համար մշակելու համապատասխան ցանքաշրջանառություն, վորպետքի հնարավոր լինի առավելագույն պահանջի անցնել նրա կիրառմանը:

Յանքաչըղանառությունն այն անհրաժեշտ ազդեցությունն է, որով մեծ չափով բարձրացնում է բերքատվությունը: Մեր նախալեռնային և լեռնային շրջանները, վորտեղ պարագում են անասնապահությունը, պետք է անցնեն խոտաղաչության ցանքաչըղանառության: Կիրառելով ցանքաչըղանառություն, բույսին հնարավորություն կտրվի կանոնավոր սնվելու, աճելու, պայքարելու մոլախոտերի և հիվանդությունների դեմ և բարձր բերք տալու: (Տես նկ. 4):

Շարքացան

Բարձր բերք ստանալու համար մեծ նշանակություն ունի նաև այն, թե ինչ ձևով ու յեղանակով է ցանվում: Յանքի մի

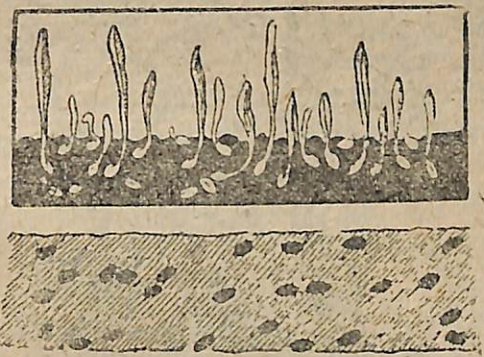
Նկար 4.—Խոփիկավոր օարքացանի բնդիմուռ սեպը.—
 А սերմի արկղ, Б առանցք, В սերմատար խողովակներ, Г խոփիկներ, Д առաջնաքաշ, Е խորությունը կանոնավորող:

քանի ձևեր կան՝ շաղացան, բնացան, չարքացան: Շարքացանը մեզ տալիս է 15-20% բերքի բարձրացում և 30-ից 50% սերմի տնտեսում:

1. Շաղացանի (տես նկար №5) ընթացքում սերմը շաղ տալիս հավասար չափով չի տարածում ամբողջ դաշտի յերեսը. մանավանդ քամի որերին, յերբ փորձված ցանողն անդամ չի կարողանում հավասար կերպով սերմը շաղ տալ: Յերբեմն անհնար է լինում ցանք կատարելը.

2. Շաղացանի դեպքում սերմը մի տեղ շատ է ընկնում, մի տեղ քիչ, վորից բույսերը մի տեղ խիտ բուսնելով, իրար խեղդում են, իսկ մի ուրիշ տեղ՝ նոսր են բուսնում, վորով մոլախոտերի համար հնարավորություն է տրվում արագ ու առաջ դարգանալու և կուլտուրական բույսերին խեղդելու:

3. Շաղացանից հետո կամ պիտի փոցխել, կամ բաղմաստի դուլթանով վարել, սերմը ծածկելու համար: Մեր շատ դյուղերում տարածված է ցանկուց հետո արորով վարելու սովորությունը, վորը շատ մեծ վնաս է հասցնում. սերմերը շատ խորն ընկնելով, մեծ մասով չեն ծլում:

Նկ. 5 — Սերմերի դասավորությունը շաղացանի դեպքում

4. Շաղացանի դեպքում սերմերի մի մասն ընկնում է շատ խոր, մի մասը՝ յերես, մի մասն էլ մնում է հողով բորբոքվին չծածկված և կեր է դառնում թռչուններին: Սերմերը, հողի մեջ ընկնելով տարբեր խորություն մեջ, միաժամանակ չեն

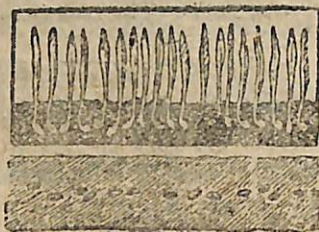
ծլում, ծլելիս ել լինում են անհամաչափ: Յերես ընկած սերմերի մի մասը թեև ծլում է, բայց համապատասխան քանակության խոնավությունն չստանալով, չորանում է, մի մասն էլ բոլորովին չի ծլում:

5. Շատ խորն ընկած սերմերի մի մասը չի ծլում, մի մասն էլ թեև ծլում է, բայց այդ խորությունից դուրս գալու ուժ չունենալով, այնտեղ վռչնչանում է:

Այսպիսով՝ ինչպես տեսնում ենք, շաղացանի դեպքում մեծ քանակությամբ սերմ իցուր փչանում է, դաշտը լինում է խայտարդեա, հասկերը միաժամանակ չեն հասունանում, վորը մեծ չափով խանդարում է բերքահավաքին:

Շաղացանով ցանելիս սերմը կրկնակի չափով են վերցնում, վորպեսզի մի մասը փչանալուց հետո գեթ մնացածը բավարար ծիլեր տա: Այս է պատճառը, վոր շաղացանի դեպքում մեծ քանակությամբ սերմ է դնում:

Այլ պատկեր ունի շարքացան՝ մեքենայով կատարած ցանքը: Այն համաչափ է միմյանց հավասար հեռավորություն ունեցող շարքերով, հեռվից նայելիս անմիջապես աչքի յեն ընկնում շաղացանը և շարքացանը և այս յերկուսի տարբերությունը ցայտուն կերպով նկատվում է:

Նկ. 6.—Սերմերի դասավորությունը շարքացանի դեպքում

1. Շարքացան մեքենայով կատարած ցանքի սերմերը բոլորն էլ ընկնում են իրարից հավասար հեռավորության վրա (տես Նկ. 6):

2. Սերմերը բոլորն էլ ընկնում են հավասար խորությամբ և մեք ցանկացած խորությամբ, վորովհետև մեքենան այնպես է հարմարեցված, վոր ինչպիսի խորությունն ցանկանանք, այնպիսի խորությամբ էլ կցանենք:

3 Բաց սերմեր չեն մնում, յերես ընկած սերմեր չեն լինում:

4. Երբ սերմերը համաչափ և միաժամանակ ծլում են: Այս դեպքում հասկերը հասունանում են միաժամանակ, վորի առավելությունը բերքի քանակի ու վորակի բարձրացման տեսակետից բոլորիս համար պարզ է:

5. Քամի որերին հնարավոր է ցանել, վորը մեծ նշանակություն ունի ցանքը շուտ վերջացնելու համար:

6. Շարքացանի դեպքում մենք կարող ենք կանոնավորել ցանվելիք սերմացուի քանակը, այսինքն՝ մի հեկտարին քանի ցեխաներ սերմացու վոր ցանկանում ենք, այնքան էլ կարող ենք ցանել, կարող ենք մեքենան այնպես կանոնավորել, վոր մեր ցանկացած նորմայով ցանի:

7. Շարքացանի դեպքում շարքերն իրարից հավասար նախավորության վա լինելով, բույսերը բոլորն էլ հնարավորություն ունեն մեծ քանակությամբ լույսից և տաքությունից ոգավելու, վորը դարձյալ մեծ նշանակություն ունի բերքատվության տեսակետից:

Շարքացան մեքենան անխիղճի վրա ամրացված մի արկղ է, վորն ունի սերմ թափելու անցքեր: Նայած մեքենայի մեծության, այդ անցքերը լինում են 11, 13, 24 և այլն: Մեքենան ունի առաջնաքաչ անխիղճեր: Տրակտորի ուժով քաչվող շարքացաններն առաջնաքաչ չունեն: Արկղի տակ, առաջի մասից յերկաթե շրջանակների վրա ամրացված են յերկաթե մանր խոփիկներ կամ ափսններ: Սրանք դասավորված են իրարից հավասար հեռավորությամբ: Դրանց թիվը համապատասխան է արկղից սերմացվի թափվելու անցքերի թվին: Ռետինե խողովակով խոփիկները միանում են սերմացվի անցքերին:

Մեքենան շարժվելիս խոփիկները կամ տախտակները հողի չերտը ճեղքում են և հատիկի համար տեղ բացում, վորտեղ հատիկները մեկ-մեկ շարվում են և նորից հողով ծածկվում: Մեքենան ցանելիք սերմի նորման և նրա ցանվելու խորութունը կանոնավորող յերկաթյա ձողեր ունի: (Լծակներ):

Ցանքից առաջ մեքենան պետք է լավ մաքրել, նրա բոլոր պտուտակներն ամրացնել, ցանելիք խորութունն ու սերմի չափը կանոնավորել, ապա դաշտ տանել: Ամեն որ ցանելու աշխատանքը վերջացնելուց հետո, մեքենան պետք է դատարկել, մաքրել և, յեթե հարկավոր է, յուղել, վոր մյուս որվա աշխատանքի համար պատրաստ լինի: Նախ քան մեքենան դաշտ տանելը, պիտի լավ նայել, կորած մասերը վերականգնել, կտրված մասերը փոխել կամ վերանորոգել:

Բոլոր սերմերը ցանելիս միատեսակ խորութուն չեն պահանջում: Նայած սերմերի տեսակներին, նրանց մեծութունն ու փոքրությանը, պիտի կանոնավորել ցանելու նորման ու խորութունը: Արկղի առաջին մասում կա խոփիկները շարժող լծակ: Յեթե ուզում ենք խորը ցանել, այդ լծակը պիտի առաջ քաշենք կիսադեղի համապատասխան տամի վրա, իսկ խորութունը փչացնելու համար՝ լծակը համապատասխան չափով հետ տանենք:

Լծակն այս կամ այն կողմը շարժելիս, խոփիկները համապատասխան քանակով հողը խոր կամ յերես են ճեղքում: Սերմի նորման կանոնավորելու համար արկղի հետեվի մասում կանոնավորող լծակ կա: Այդ լծակը դեպի աջ տանելիս՝ քիչ է ցանում, դեպի ձախ՝ շատ է ցանում (յեթե յերեսներս դպի արկղն ենք դարձրել): 11 խոփիկանի շարքացանի անիվը մի հեկտարի վրա 650 պտույտ է անում: Յեթե մենք ուզում ենք մեկ հեկտարին ցանել 1,3 ցենտներ ցորեն, ապա շարքացանի անիվի յուրաքանչյուր մի պտույտին կցանվի 200 գրամ ցորեն:

Իմանալու համար, թե արդյոք ճիշտ է դրված լծակը, շարքացանի ձախ անիվը պիտի բարձրացնել (տակը փայտ

դնելով), ցորենը լցնել արկղի մեջ, տակը բրեզնեղ փուլ և անիվը պտույտ տալ այն արագությամբ, ինչ արագությամբ, դաշտում աշխատելիս շարժվում է շարքացան մեքենան:

Յեթե իրոք ամեն մի պտույտին թափվեց 200 գրամ սերմացու, նշանակում է մեքենան կանոնավոր է աշխատում, իսկ յեթե ավելի կամ պակաս ստացվեց, պիտի մեքենան կանոնավորել՝ լծակը շարժելով աջ կամ ձախ և այնքան, վոր մի պտույտին 200 գրամ ցորեն ցանվի:

Պիտի մեքենան այնպես կանոնավորել, վոր նա ցանի մեր ցանկացած խորությամբ և նորմայով:

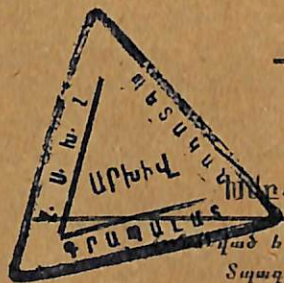
Շնորհիվ այն հանգամանքի, վոր շարքացանի դեպքում մենք ցանում ենք նորմայով և բոլոր սերմերն ընկնում են նպատավոր միջավայր ու ծլում են, մենք ահագին քանակությամբ սերմ ենք տնտեսում, ինչպես ասինք՝ 30-ից մոտ 50%: Այս տարի դարնանացանին Հայաստանում ցանվելու յե 132, 515 հեկտար ցորեն և 90 հազար հեկտար դարի: Յեթե մենք շարքացան անելու լինենք, պետք է մի հեկտարին ամենաքիչը վերցնենք 2 ցենտներ, իսկ շարքացանի դեպքում 1-1 3 ցենտները միանգամայն բավարար է: Այսպիսով՝ մենք միայն դարնանը ցանելիք սերմացվից կտնտեսենք մոտ 70 հազար ցենտներ ցորեն, վորը մեզ համար շատ մեծ նշանակութուն ունի: Մեր կոլտնտեսութուններից շատերի համար միանգամայն պարզ են շարքացանի առավելութունները: Շատ կոլտնտեսութուններ արդեն վաղուց են գործադրում շարքացան: Այժմյանից թե բոլոր կոլտնտեսութունները և թե չքավոր ու միջակ մենատնտեսներն ամեն ջանք պիտի դործադրեն ձեռք բերելու համապատասխան քանակությամբ շարքացան մեքենաներ, յեղածները պիտի վերանորոգեն, կանոնավորեն, լրացնեն նրանց պակաս մասերը, վոր ցանքն այսօրվան շարքացանով անեն:

Շարքացանի դեպքում հողը պիտի լավ վարած, պիտի լավ փոցկած ու հավասարեցված լինի, վորպեսզի կոշտերն

ու սերմերը չխանդարեն մեքենայի նորմալ աշխատանքը :
Շատ խոնավ կալվային հողերում մեքենանան չպիտի բանեց-
նել մինչև նրա չօրանալը : Հակառակ դեպքում , կալը ծած-
կելով խոփիկները , կխանդարի սերմերի կանոնավոր թափե-
լուն :

Այսպիսով՝ կանոնավոր ու ժամանակին կատարելով մի
շարք ազրոձեռնարկումներ , մենք կրկնակի չափով կբար-
ձրացնենք սոցիալիստական գյուղատնտեսության վարակա-
կան ցուցանիշները :

Այժմ յանից կազմակերպված ձևով կատարենք բայլչեիկ-
յան յերրորդ զարնանացանի նախապատրաստական աշխա-
տանքները , վորպեսզի կարողանանք 100% -ով կատարել նա-
խատեսված ազրոձեռնարկումները : Այսպիսով մենք կբար-
ձրացնենք թե քանակը և թե վորակը և կատարած կլինենք
հնգամյակի ավարտական տարվա մարտական խնդիրները
գյուղատնտեսության ասպարիզում :

Մ. ԳԱՄԱԼՅԱՆ

Կազմակերպված և արտադրության 8/II - 1932 թ.

Տպագրված և 17/II - 1932 թ.

Պետերատի աղարան

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL1016881

1939 - 163

- 32

1939 20 ч. (1 1/4 д.)

1
4447

Н. КАЗАРЯН

**АГРОМЕРОПРИЯТИЕ К ТРЕТЬЕЙ БОЛЬШЕ-
ВИСТСКОЙ ВЕСЕННЕЙ ПОСЕВКАМПАНИИ**

Госиздат ССР Армени
Эривань - 1932